

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

1 (4) 2024

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1(4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор.

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети Тарих факултети доценти

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакаров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳақимов Назар Ҳақимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гўлнора Абдукаҳхаровна –
т

Гурдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна - педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;
Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарқанд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Электрон журнал **1368-сонли гувоҳнома** билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEM S TEAM” масъулияти чекланган жамияти.

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

<i>Mustafoyev Abubakr Muhiddin o'g'li</i> XIII VA XIV-ASRDA YASHAB IJOD ETGAN BUXORO FAQIHLARI VA ULARNING ASARLARI TAVSIFI (1-qism).....	9-14
<i>Mirzayev Avazbek</i> ANDIJON TAJRIBA PAXTA DALASI TARIXINING ARXIV HUJJATLARIDA YORITILISHI	15-21
<i>Алиджанова Лазизахон Аббасовна</i> ИЛМИЙ ТАДҚИҚОТЛАРДА ДИН ВА ТАБОБАТ МАСАЛАСИНИ ЎРГАНИШДАГИ ЁНДАШУВЛАР	22-28
<i>Sobirov Sardorbek Abdusattor o'g'li</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMIDA SHARQIY TURKISTONDA ROSSIYA VA BRITANIYA IMPERIYALARI RAQOBATI	29-34
<i>Джалолов Бахром Джамолович</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИНИНГ ЎЗБЕКИСТОНДА “ПАХТАЯККАҲОКИМЛИГИ” СИЁСАТИ ВА БОЛАЛАРГА КЎРСАТГАН ТАЪСИРИ	35-39
<i>Махматкулова Нозикой Чориёевна</i> О'ЗБЕКИСТОНДА XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA IRRIGATSIYA-MELIORATSIYA VA QISHLOQ XO'JALIGINI MEKANIZATSIYALASH SOHASIDA YURITILGAN KADRLAR SIYOSATI	40-45
<i>Ochilov Farhod</i> О'ЗБЕКИСТОНДА О'ZINI О'ZI BOSHQARISH ORGANLARINING АНОЛИНИ ИЖТИМОИЙ НИМОYA QILISHDAGI FAOLIYATI	46-52
<i>Ҳамроева Нодира Нормуродовна</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ЕР-СУВ ИСЛОҲОТИ ЖАРАЁНИДА ИЖТИМОИЙ МУОММОЛАР	53-58
<i>Мамажонов Алишер, Алишеров Абдувоҳид Алишерович</i> ЎЗБЕКИСТОНДА ГИДРОЭЛЕКТР СТАНЦИЯЛАРНИНГ БАРПО ЭТИЛИШИ ТАРИХИ	59-65
<i>Tursunov Ravshan Normuratovich</i> XIX-ASRNING IKKINCHI YARMI – XX-ASR BOSHIDA TURKISTON O'LKASIDA SODIR BOLGAN ZILZILALAR TARIXIGA BIR NAZAR	66-71

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

<i>Умурзакова Мўътабархон Нодир қизи</i> СОҒЛИҚНИ САҚЛАШ СОҲАСИНИ ТИББИЙ СУҒУРТА АСОСИДА МОЛИЯЛАШТИРИШ МОДЕЛИ	72-78
<i>Ro'zmetov Bahodir Shomurotovich</i> TURIZMDA XIZMATLAR MOHIYATI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY RIVOJLANISHNI TA'MINLASHDAGI O'RNI	79-90
<i>Shanazarova Nilufar Baratovna</i> MILLIY IQTISODIYOTDA TRANSPORTNING АНАМИYATI	91-99
<i>Рахимов Ойбек Бахтиёрович</i> АВТОТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИНИ СУҒУРТА ҚИЛИШНИНГ ИЖТИМОИЙ-ИҚТИСОДИЙ МОХИЯТИ	100-109

<i>Болтаев Нурали Шираматович</i> АГРАР ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА КАДРЛАР САЛОҲИЯТИНИ БАҲОЛАШ МЕЗОНЛАРИ АСОСИДА КАДРЛАР ТАЙЁРЛАШНИНГ ЙЎНАЛИШЛАРИ	110-118
<i>Эрханов Муҳаммаджон Абсайитович</i> ДАВЛАТНИНГ ХАЛҚАРО РЕЙТИНГ ВА ИНДЕКСЛАРДАГИ ЎРНИНИ ЯХШИЛАШДА ИҚТИСОДИЙ БАРҚАРОРЛИКНИНГ ЎРНИ	119-124
<i>Жураева Гульзира</i> АНАЛИЗ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ И УСЛУГАХ В ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ	125-130
<i>Akbarov Husan O'zbekxonovich</i> BOG'DORCHILIKDA TEXNIK SAMARADORLIKNI TAHLIL ETISHNING PARAMETRIK VA NOPARAMETRIK USULLARI	131-136
<i>Yaqubova Yulduz Raimovna</i> KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING ISHLAB CHIQRISHINI SAMARALI AMALGA OSHIRISH KO'RSATKICHLARI	137-147
<i>Рахимбаев Акмал Азатбоевич</i> ЎЗБЕКИСТОН ҲУДУДЛАРИНИ САНОАТГА ИХТИСОСЛАШУВ ДАРАЖАСИНИ ТАРМОҚЛАР БЎЙИЧА АНИҚЛАШ	148-157
<i>Saidmurodov Feruz Sodiqjon o'g'li</i> SAMARALI SOLIQ SIYOSATI-INNOVATSION RIVOJLANISHGA O'TISHNING ASOSIY SHARTI	158-170
09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ	
<i>Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна</i> БАҲОУДДИН НАҚШБАНД РУБОЙЛАРИНИ ШАРҲЛАГАН АЛЛОМА	171-175
<i>Шарифходжаева Наргиза Абдуманноновна</i> ФИЛОСОФИЯ СВОБОДЫ, РАВЕНСТВА И СОЦИАЛЬНОЙ СПРАВЕДЛИВОСТИ МУХАММАДА АЛИ ДЖИННЫ	176-181
<i>Nasimov Azizbek Azimovich</i> АХВОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТ РИВОЖЛАНИШИДА АХЛОҚИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ МОНИЯТИ	182-186
<i>Norkulov Olim Nasimovich</i> GLOBALLASHUV JARAYONIDA MIGRATSIYANING AHOLI AXLOQIY QADRIYATLARIGA TA'SIRI	187-191
<i>Хасанов Бобуржон Хакимович</i> ОММАВИЙ НОРОЗИЛИКЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШ САМАРАДОРЛИГИНИ ОШИРИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	192-197
<i>Quratboyev Alisher Maxsudovich</i> YANGI O'ZBEKISTON VA IJTIMOY DAVLATCHILIK	198-204
<i>Raxmonberdiyev Islombek Ilxom o'gli</i> SIVILIZATSIYALAR TARAQQIYOTIDA MADANIYATLAR TO'QNASHUVINING IJTIMOY- FALSAFIY AHAMIYATI (Samyuel F. Xantingtonning "Sivilizatsiyalar to'qnashuvi" asari asosida).....	205-214

<i>Shukurov Orif Jumaboyevich</i> JAMIYATDA YOSHLARNING IJTIMOYIY AKTIVLIGINI OSHIRISH XUSUSIYATLARI VA TAMOYILLARI	215-219
10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ	
<i>Akhmedov Oybek Saporbayevich</i> THEORETICAL OVERVIEW OF THE DEFINITION “TERM” AND “TERMINOLOGY” IN LINGUISTIC SURVEYS	220-227
<i>Ravshanova Gulrukhbegim Qaxramon qizi</i> ЯНГИ ЎЗБЕК ШЕЪРИЯТИДА ҲАЖВНАВИСЛИК АНЪАНАСИ	228-232
<i>Ortiqova Mavluda Nurmahammadovna</i> AQOID ILMIDA KAROMAT TUSHUNCHASI VA BADIY ADABIYOTDAGI TALQINI	233-237
<i>Uliqova Mavludaxon</i> “QON-QARINDOSH” KONSEPTINI FONETIK-FONOLOGIK SATHDA NAMOYON BO’LISHI	238-243
<i>Rahmonov Asror ibni Nusrat</i> HERMANN HESSE HAYOTI, IJODI VA ADABIYOTDAGI O’RNI	244-252
<i>Raxmatova Dilafruz Nusratilloevna</i> SAMARQAND JADIDCHILIK MAKTABI VAKILLARI ASARLARINING TIL XUSUSIYATI	253-258
<i>Djuraeva Muxlisa Shadiyarovna</i> INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA OILAVIY NUTQDAGI IJTIMOYIY-MADANIY FARQLAR	259-265
<i>Vokhidova Tamanno Saidjonovna</i> MEDIALINGUISTICS AS A MODERN SCIENTIFIC DIRECTION	266-271
<i>Djurayeva Shahlo G’ulom qizi, Sattarova Ismigul Baxtiyorovna</i> INGLIZ ADABIYOTLARIDA KIRITMA BIRLIKLARINING BADIY SEMANTIKASI	272-277
12.00.00 – ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Uzakova Go’zal Sharipovna</i> O’ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA “YASHIL QURILISH”NI AMALGA OSHIRISHNING HUQUQIY MASALALARI	278-286
<i>Murzaev Shuxrat Shavkatovich</i> СУЩНОСТЬ И СОДЕРЖАНИЕ КАТЕГОРИИ ПРАВОПОНИМАНИЯ	287-293
<i>Qosimov Botirjon Ma’rufjon o’g’li</i> SUD HOKIMIYATINING MOLIYAVIY MUSTAQILLIGI: KONSTITUTSIYAVIY TAHLIL	294-301
<i>Islombek Abdikhakimov</i> QUANTUM COMPUTING AND LEGAL READINESS FOR E-GOVERNMENT SERVICES	302-309
<i>Hodjaeva Shirinxon Olimxon kizi</i> ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СУДЕБНОЙ СИСТЕМЕ	310-315
<i>Jiyenbayev Bahadir Ospanovich</i> EKOLOGIK AUDITNI HUQUQIY TA’MINLASHNING AYRIM XUSUSIYATLARI: MILLIY VA XORIJIY TAJRIBA	316-322
<i>Aliyev Sobir Tursunboevich</i> СУД ҲУКМИНИ ЧИҚАРИШ ЖАРАЁНИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА РАҚАМЛАШТИРИШ ИМКОНИАТЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ	323-329

Адембаев Аралбай Куралбаевич

АЙРИМ ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ЖИНОЯТ ҚОНУНЛАРИДА ТРАНСПОРТ ВОСИТАЛАРИ
ҲАРАКАТИ ЁКИ УЛАРДАН ФЙДАЛАНИШ ХАВФСИЗЛИГИ ҚОЙДАЛАРИНИ БУЗИШ УЧУН
ЖАВОБГАРЛИК МАСАЛАЛАРИ 330-339

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Матенов Рашид Бекимбетович, Анатолий Викторович Тряпельников

ЮРИДИЧЕСКИЙ ТЕКСТ КАК ОБЪЕКТ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ СТУДЕНТОВ-
ЮРИСТОВ: ИННОВАЦИОННЫЕ ПОДХОДЫ И МЕЖОТРАСЛЕВЫЕ
ПЕРСПЕКТИВЫ 340-346

Хаййева Ирода Адамбаевна

TALABALARGA ZAMONAVIY O'ZBEK SHE'RIYATI VA FOLKLOR MUNOSABATINI
TUSHUNTIRISHDA PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALARNING O'RNI 347-351

Ayatov Raximberdi Ibragimovich

XORIJIY TILDA TURIZM VA MEHMONXONA BIZNESI SOHASIGA OID SO'Z VA IBORALARNI
O'QITISHDA TIL KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH 352-357

Saidova Dilobar Ikrambayevna

MEHRIBONLIK UYLARI TARBIYALANUVCHILARIDA IJTIMOY XULQ-ATVORNI
RIVOJLANTIRISH ZARURATI 358-361

Eshqobilov Elmurod Menglimurod o'g'li

KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK JISMONIY TARBIYA O'QITUVCHISINING
KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIKNI RIVOJLANTIRISH
METODIKASI 362-367

Ҳамдамова Шахноза Юсупалиевна

ТИББИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ФАНЛАРАРО ИНТЕГРАЦИОН ЁНДАДАШУВ АСОСИДА
ТАЛАБАЛАРНИ КАСБИЙ ЛАЁҚАТИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ 368-375

Janonova Sitora Berdinazarovna

ТА'ЛИМ ВА ТАРБИЯ ТАРАҚҚИЙОТИДА КОММУНИКАТИВ КОМПЕТЕНСИЯ
TUSHUNCHASINING O'RNI 376-381

Турсунбоева Мухлиса Анвар қизи

ТАБИЙ ФАНЛАР ФАКУЛЬТЕТЛАРИДА ИНГЛИЗ ТИЛИНИ КАСБГА
ЙЎНАЛТИРИЛГАНЛИК АСОСИДА ЎҚИТИШ ПЕДАГОГИК МУАММО
СИФАТИДА 382-387

Bakhadirova Shoxina Nadir kizi

INGLIZ TILIDA GAPIRISH KO'NIKMASINI RIVOJLANTIRISHGA YO'NALTIRILGAN MASHQ VA
TOPSHIRIQLARNI ONLINE KO'RINISHDA O'QITISH 388-392

Qurbonova O'lmasoy Usmonovna, Niyozova Shohista Nusratilloevna

OILA BARQARORLIGINI SHAKLLANTIRISHNING PEDAGOGIK OMILLARI 393-397

Xudayberdiyeva Mahliyo Zayniddin qizi

BO'LAJAK O'QITUVCHILARDA KOMMUNIKATIV YONDASHUV ASOSIDA KASBIY SIFATLARINI
RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI VA INNOVATSION
METODLARI 398-403

12.00.00– ЮРИДИК ФАНЛАР

Uzakova Go'zal Sharipovna,
Toshkent davlat yuridik universiteti
Ekologiya huquqi kafedrasini mudiri,
yuridik fanlari doktori (DSc), professor

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA "YASHIL QURILISH"NI AMALGA OSHIRISHNING
HUQUQIY MASALALARI**

Annotatsiya. Maqolada O'zbekiston Respublikasida yashil iqtisodiyotga o'tish yo'nalishlaridan biri sifatida yashil qurilishni rivojlantirish, uning huquqiy asoslari, jahon tajribasi ilmiy-huquqiy jihatdan tahlil qilingan. Muallif yashil qurilishni rivojlantirish masalasini Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishish jarayoni bilan uyg'unlikda o'rgangan va xulosa sifatida ilmiy-huquqiy asoslangan takliflar ishlab chiqqan.

Kalit so'zlar: ekologizatsiya, barqaror rivojlanish, yashil qurilish, ekologik asoslangan faoliyat, ekologik me'yor

Guzal Uzakova Sharipovna,
Head of the Environmental Law Department
of Tashkent State University of Law,
DSc, Professor

**LEGAL ISSUES OF IMPLEMENTATION OF "GREEN CONSTRUCTION" IN THE REPUBLIC OF
UZBEKISTAN**

Abstract. In the article analyzes the development of green construction as one of the directions of the transition to the green economy in the Republic of Uzbekistan, its legal foundations, and the world experience from a scientific and legal point of view. The author studied the issue of developing green construction in harmony with the process of achieving the Sustainable Development Goals of the United Nations and developed scientific and legal proposals as a conclusion.

Keywords: ecologization, sustainable development, green construction, ecologically based activity, ecological limit

Узакова Гузал Шариповна,
Заведующая кафедры Экологическое право
Ташкентского государственного
юридического университета,
доктор юридических наук (DSc), профессор

**ПРАВОВЫЕ ВОПРОСЫ РЕАЛИЗАЦИИ «ЗЕЛЕННОГО СТРОИТЕЛЬСТВА» В РЕСПУБЛИКЕ
УЗБЕКИСТАН**

Аннотация. В статье с научно-правовой точки зрения анализируются развитие зеленого строительства как одного из направлений перехода к зеленой экономике в Республике Узбекистан, его правовые основы и мировой опыт. Автор изучил вопрос развития зеленого строительства в гармонии с процессом достижения Целей устойчивого развития ООН и в заключение разработал научно-правовые обоснованные предложения.

Ключевые слова: экологизация, устойчивое развитие, зеленое строительство, экологически обоснованная деятельность, экологический стандарт.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I1Y2024N38>

Hech kimga sir emaski, bugungi kunda mamlakatimiz va dunyoning barcha mintaqalari, davlatlarida ekologik muammolar hal qilinishi zarur bo'lgan eng muhim masalalardan biriga aylandi. Bugungi kunda dunyoda iqlim o'zgarishi, suv tanqisligi, yerlarning degradatsiyasi, bioxilmaxillikning yo'qolishi, havoning ifloslanishi kabi ekologik muammolar yechimi nihoyatda dolzarb bo'lib qoldi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining 2015-yilda qabul qilingan va bugungi kunda dunyoning barcha davlatlari uchun taraqqiyot dasturi vazifasini o'tayotgan Barqaror rivojlanish maqsadlarining aksariyati ekologik muammolarni hal etish, tabiiy resurslardan oqilona foydalanish, ekologik talofatlarning salbiy oqibatlarini yumshatish hamda fuqarolar uchun qulay, sog'lom atrof-muhitni ta'minlash bilan bog'liqdir.

O'zbekiston Respublikasida ham mazkur yo'nalishda tizimli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Xususan, bugungi kunda mamlakatimizda atrof-muhit muhofazasiga oid 30 ga yaqin qonunlar, 500 dan ortiq qonunosti aktlari amal qiladi, shuningdek 5000 dan ortiq ekologik normativlarga rioya qilinadi. Quvonarlisi, yangilangan Konstitutsiyamizga fuqarolarning ekologik huquqlariga oid alohida bob kiritildi. Konstitutsiyaning 49-moddasida fuqarolarning qulay atrof muhitga ega bo'lish huquqi hamda atrof-muhitning holati to'g'risidagi ishonchli axborotga ega bo'lish huquqi kafolatlandi, davlatning shaharsozlik hujjatlarini jamoatchilik muhokamasidan o'tkazilishi yuzasidan majburiyatlari kengaydi. Eng muhimi, mazkur moddada belgilanishicha, davlat mamlakat barqaror rivojlanishini ta'minlaydi, Orolbo'yi mintaqasining ekologik tizimini muhofaza qilish hamda tiklash, mintaqani ijtimoiy va iqtisodiy jihatdan rivojlantirish yuzasidan choralar ko'rishini belgilab qo'yildi.

Atrof-muhit muhofazasiga oid konstitutsiyaviy normalar hamda qonunlarda belgilangan talablarning bajarilishi jamiyat hayotini ekologizatsiyalashtirishni jadallashtirish, mamlakatimizda ekologik asoslangan faoliyatni rivojlantirish, ekologik normativlarga rioya etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini kuchaytirish, fuqarolarning ekologik axborot olish imkonini kengaytirish uchun asos vazifasini o'taydi.

Ta'kidlash joizki, atrof-muhit muhofazasi va uni kelajak avlod uchun yaroqli holda yetkazish masalasi butun dunyo xalqlarini birdek tashvishga soladi. Davlatimiz rahbari ham Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 78-sessiyasida (20.09.2023), Mustaqil Davlatlar Hamdo'stligi davlat rahbarlari Kengashida (13.10.2023), Turkiy davlatlar tashkiloti Davlat rahbarlari kengashida (03.11.2023), Markaziy Osiyo davlatlari rahbarlarining Maslahat uchrashuvida (14.09.2023), "Bir makon, bir yo'l" uchinchi xalqaro forumida (18.10.2023), O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Birlashgan Millatlar Tashkilotining Iqlim o'zgarishi bo'yicha konferensiyasida (SOP28) (01.12.2023) qilgan nutqlarida iqlim o'zgarishi, oziq-ovqat xavfsizligi, energetik xavfsizlik va boshqa qator ekologik muammolar va ularning yechimi yuzasidan amaliy takliflarni ilgari surdilar. [1]

Bugungi kunda aholi sonining o'sib borishi va qurilish, energetika, sanoat, transport, aloqa kabi sohalarning rivojlanishi mazkur sohalarni ham ekologik talablar asosida tashkil etishni taqozo etmoqda. Ayniqsa, qurilish jarayonida ekologik talablarni qat'iy belgilash va shaharsozlikni mazkur talablar asosida rivojlantirish istiqbolli yo'nalishlardan sanaladi. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Taraqqiyot dasturida ta'kidlanishicha, qurilish sektori manbalarni tejash muammosini hal qilishda markaziy o'rinni egallashi kerak, chunki qurilish sohasi dunyoning ko'pgina energiya manbalarini iste'mol qiladi, shu bilan birga ushbu soha (boshqa tarmoqlar bilan solishtirganda) o'z samaradorligini oshirish uchun katta va dunyo miqyosida issiqxona gazlarini kamaytirish uchun eng katta imkoniyatlarga ega. [2]

Barqaror rivojlanish konsepsiyasi inson faoliyati va tabiiy manbalarni tejashning oqilona uyg'unlashuvidan iborat bo'lib, zamonaviy jamiyatning asosiy ehtiyojlarini, kelajak avlodlar ehtiyojlarini ta'minlash imkoniyatini xavf ostiga qo'ymasdan qondirishga imkon beradigan iqtisodiy rivojlanishni nazarda tutadi. Bunda davlatning asosiy vazifasi – ekologik va iqtisodiy nizolarni hal qilish va ommaviy hamda xususiy manfaatlarining muvozanatini ta'minlashdir. Global ekologik muammolar fan va amaliyotda “yashil” atamasini hayot faoliyatining turli xil ob'ektlari va jarayonlariga nisbatan faolroq qo'llanilishini belgilaydi, bu ularning ekologik jihatdan xavfsiz xususiyatlarini ko'rsatadi. Shu bilan birga qurilish sohasining ekologizatsiyalashuvi so'nggi yillarda fan va amaliyotda yangi qurilayotgan bino va inshootlarning – “yashil” qurilish kabi yuqori sifatini ta'minlovchi yangi yo'nalish paydo bo'lishiga olib keldi. “Yashil” qurilish tushunchasining paydo bo'lishi dunyo iqtisodiyotining “yashil” iqtisodiyotga o'tishga qaratilgan umumiy tendensiyasi bilan uzviy bog'liq bo'lib, bunda avvalambor, ishlab chiqarishning energiya tejamkorligi, energiya samaradorligi strategiyasini targ'ib qilish, muqobil energiya manbalaridan keng foydalanish kabi maqsadlarni ko'zlaydi. “Yashil” iqtisodiyot konsepsiyasi xalqaro hamjamiyat tomonidan 2008 yildagi moliyaviy inqirozni hal qilish vositasi sifatida qo'llanilib, 2012 yilda bo'lib o'tgan BMTning barqaror rivojlanish bo'yicha “Rio + 20” konferensiyasida barqaror rivojlanish va kambag'allikni qisqartirish doirasidagi mavzulardan biri bo'lgan. [3]

Ta'kidlash joizki, “yashil” qurilish “yashil shahar” konsepsiyasi doirasida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. 2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasida [4] resurslardan foydalanishni optimallashtirish va tabiatni muhofaza qilish faoliyatining samaradorligini oshirish, shuningdek, “yashil infratuzilma”ni yaratish, binolarning energiya samaradorligini oshirish sohasidagi chora-tadbirlarni, past uglerodli texnologiyalardan (issiqlik nasoslari, qayta tiklanadigan energiya manbalari) va xususiy xo'jaliklarda yanada toza yoqilg'i turlaridan foydalanishni rag'batlantirish kabilar belgilangan.

2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasida ushbu sohani rivojlantirish bo'yicha davlat siyosatining asoslari, bu boradagi davlat siyosatining strategik maqsadiga erishishni ta'minlovchi asosiy vazifalar qatoriga ekologik yo'naltirilgan iqtisodiyotning o'sishini ta'minlash va ekologik jihatdan samarali innovatsion texnologiyalarni joriy etish, atrof muhitga salbiy ta'sirning oldini olish va kamaytirish nazarda tutilmoqda. Mazkur muammoni hal qilishda, iqtisodiyot tarmoqlari shu jumladan, qurilish faoliyatida ham “yashil” standartlarni qo'llash bo'yicha xalqaro tajribani hisobga olgan holda, ko'chmas mulk ob'ektlarini ixtiyoriy ekologik sertifikatlash tizimida sertifikatlangan bino va inshootlarni qurish hajmini ko'paytirish talab etiladi.

Qurilish faoliyatining ekologik-huquqiy mexanizmi [5] (xo'jalik faoliyati turi sifatida)dan foydalangan holda huquqiy tartibga solish uzoq vaqtdan beri qo'llaniladi. Hozirgi vaqtda qurilish sohasini ekologizatsiyalash mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishi hisoblanadi.

Xususan, bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2019 – 2030 yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2019-yil 4-oktabrdagi PQ-4477-son Qaroriga muvofiq, texnologik modernizatsiyalash va moliyaviy mexanizmlarni rivojlantirish orqali iqtisodiyotning energiya samaradorligini oshirish va tabiiy resurslardan oqilona foydalanish O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Mazkur qaror bilan tasdiqlangan 2019–2030 yillar davrida O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tish strategiyasida binolarni qurish va ulardan foydalanish sohasida 19 ta ustuvor vazifa belgilangan bo'lib, binolarni qurish va rekonstruksiya qilishda energiya samaradorligini oshirishni hisobga olgan holda arxitektura-rejalashtirish yechimlariga bo'lgan yondashuvlarni takomillashtirish, binolarni energetik sertifikatlashtirish tizimini yaratish, muhandislik uskunalari, issiq saqlovchi materiallar, isitish va sovitish tizimlarini ishlab chiqish texnologiyalarini "yashil" standartlar asosida rivojlantirish va modernizatsiyalash, maishiy uskunalarni uchun energiya samarador standartlarni joriy etish hamda energiya ta'minoti manbai sifatida fotoelektrik panellarni joriy etish, shular jumlasidandir. [6]

Qurilish antropogen faoliyat turi sifatida atrof muhitga salbiy ta'sir ko'rsatish xavfiga ega. Bu esa, bino va inshootlar quriladigan hududlarni oldindan belgilab qo'yish hamda qurilish bo'yicha qaror qabul qilishning dastlabki bosqichlarida, shu jumladan rejalashtirish bosqichida hududdan foydalanish istiqbollari belgilashda ekologik oqibatlarni hisobga olish zarurligini ko'rsatadi.

Qurilish faoliyatini amalga oshirish jarayonida vujudga keladigan ijtimoiy munosabatlar – bu "jamiyat – tabiat" sohasidagi munosabatlar bo'lib, ekologiya va yuridik fanlarning o'rganish predmetini tashkil etadi. Qurilish ishlarini tashkil etish va boshqarish sohasidagi munosabatlarda esa arxitektura va shaharsozlik, boshqaruv bilan bog'liq munosabatlar yetakchilik qiladi.

Qurilish faoliyatini bo'yicha huquqiy munosabatlar tizimida markaziy va asosiy o'rinni tabiiy ob'ektlardan foydalanish bo'yicha munosabatlari egallaydi. Boshqacha aytganda, tabiiy ob'ektdan foydalanish jarayonida qurilish sub'ektlari uni o'zgartiradi.

Tabiatning yaxlitligi tufayli, qurilish jarayonida atrof muhitni o'zgartiradigan sub'ektga atrof muhitni muhofaza qilish bo'yicha tegishli majburiyatlar yuklanadi. Bu munosabatlarda subektiv huquqlar va yuridik majburiyatlar bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, aniq maqsad bilan birlashtirilgan.

Qurilish qilishga oid munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy normalar qurilish qilishda tabiiy manbalardan oqilona foydalanishni hamda atrof muhitni va uning tarkibiy qismlarini muhofaza qilishni ta'minlashga qaratilgan. [7]

Ta'kidlash lozimki, zamonaviy urbanizatsiya global ekologik vaziyatni shakllantiruvchi tabiatga antropogen ta'sir ko'rsatadigan muhim omillardan biri hisoblanadi. Bugungi kunda yashash muhitini urbanizatsiya qilish – bu shahar atrof muhiti ko'lamining murakkablashishi va

kengayishi, va bu holat ekologiya muammolari nuqtai nazaridan aholi punktlarini o'rganishga bo'lgan doimiy qiziqishni izohlaydi.

Mamlakatimizda ham aholi punktlarida qurilish qilish bilan bog'liq munosabatlarni huquqiy tartibga solish jamiyatning iqtisodiy va ekologik, xususiy va jamiyat manfaatlarini uyg'unlashtirish maqsadini ta'minlashga qaratilgan.

Tabiatdan foydalanishning maxsus turi sifatida qurilish jarayonini amalga oshirishda konseptual yondashuvni yanada rivojlantirish, uni milliy qonunchilikda va huquqni qo'llash amaliyotida tatbiq qilinishi bino va inshootlarni qurishni rejalashtirish, qurish va rekonstruksiya qilishda tabiat ob'ektlarini muhofaza qilish va ulardan yanada samarali foydalanish yo'llarini qidirib topish zaruratini vujudga keltirdi.

Qurilish deganda, tabiat ob'ektlarini ularning maqsadlariga mutanosib zarar yetkazmasdan amalga oshirib bo'lmaydigan, yer bilan mustahkam bog'langan ko'chmas mulk ob'ektlarini, yer uchastkasidagi kapital qurilish ob'ektlarini, ya'ni ko'chmas mulk ob'ektlarini barpo etish (qurish) tushuniladi. **[8]**

Qurilishda yerdan hududiy asos, negiz sifatida foydalaniladi. Yer qonunchiligida "qurilish" atamasi juda ko'p ishlatiladi, binolar, inshootlar barpo etilishi ruxsat etilgan, yerlarning toifalari va ruxsat etilgan foydalanish turlari, qurilishni belgilangan muddatda bajarilmasligining huquqiy oqibatlari belgilanadi (masalan, Yer kodeksining 36-moddasi va b.).

Qurilish faoliyati – bu jismoniy va (yoki) yuridik shaxslarning tabiiy ob'ektlardan foydalanish sohasidagi faoliyatidir, buning natijasida yer sathining tegishli qismi va undagi (yoki uning ostida) joylashgan tabiiy ob'ektlar sun'iy ravishda ko'chmas mulkni (binolarni, inshootlarni, tugallanmagan qurilishlarni, ruxsatsiz qurilishlarni) qurish yoki rekonstruksiya qilish natijasida tabiiy va antropogen ob'ektga aylantiriladi. Yer maydonlariga qurilish qilish bo'yicha ishlarni ekologik jihatdan ahamiyatli faoliyat **[9]** sifatida baholash mumkin, zero, mazkur faoliyat ham tabiiy manbalarga intensiv ta'sir ko'rsatish usuli bilan tavsiflanadi va hozirgi va kelajak avlodlar manfaatlarini ko'zlab ularni amalga oshirishda atrof muhitni muhofaza qilishni talab qiladi.

Qurilish sohasi mamlakatimizda so'nggi yillarda izchil rivojlanayotgan iqtisodiy taraqqiyotning drayveri bo'lmoqda. So'nggi yillarda qurilishni ekologizasiyalash, ya'ni, ekologik jihatdan tejamkor, kamchiqit texnologiyalarni qo'llash bo'yicha zarur chora-tadbirlar belgilanmoqda. Shu bilan birga qurilish faoliyatini ekologiyalashtirish tamoyillarini ta'minlash zarurligi belgilab qo'yilgan.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qurilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 2-apreldagi PF-5392-son Farmonida ham Qurilish vazirligining asosiy vafalaridan biri sifatida resurslardan oqilona foydalanishni ta'minlaydigan energiya samarador va energiya tejaydigan innovasion loyiha va qarorlarni qurilish faoliyatiga joriy etish nazarda tutilgan. **[10]**

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qurilish materiallari sanoatini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 2019-yil 23- maydagi PQ-4335-son Qarori bilan davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash choralari nazarda tutgan holda sement ishlab chiqaruvchilar, g'isht zavodlari, so'ndirilgan ohak ishlab chiqaruvchi sexlarning energiya tejamkorligini, shu jumladan, ko'mirdan va tabiiy gazga muqobil bo'lgan boshqa yoqilg'i turlaridan foydalanishga o'tkazish orqali bosqichma-bosqich oshirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tasdiqlangan. Ta'kidlash lozimki, g'isht ishlab chiqarishning tabiiy zarari ko'p,

xususan, tuproqni qayta tiklab bo'lmaydi, yerning unumdorligi pasayib ketadi, gaz sarfi katta, shuningdek, ekologiya va atrof muhitga salbiy ta'siri yuqori. Sobiq ittifoq mamlakatlaridan tashqari, ko'plab davlatlar, xususan, Yevropa davlatlarida g'isht ishlab chiqarishdan allaqachon voz kechishgan. Shularni inobatga olib, kelgusida gazobeton, penobeton kabi zamonaviy qurilish materiallarini ishlab chiqarishni kengaytirish zarur.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasining qurilish sohasida islohotlarni chuqurlashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2020-yil 13-martdagi PF-5963-son Farmoni bilan 2021- yil 1-yanvardan davlat buyurtmachilari va davlat xarid sub'ektlari mablag'lari hisobidan moliyalashtiriladigan ob'ektlarning loyiha hujjatlari kompleks ekspertiza o'tkazish uchun energiya samaradorligi talablariga muvofiqligi bo'yicha majburiy tartibda ekspertizadan o'tkazilishi shartligi belgilandi. [11]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qurilish-montaj ishlari sifatini tubdan yaxshilash va qurilishni nazorat qilish tizimini takomillashtirish choralari to'g'risida" 2020-yil 5-fevraldagi PQ-4586-son Qaroriga muvofiq, O'zbekiston Respublikasi Qurilish vazirligi huzuridagi Qurilish sohasida nazorat inspeksiyasi va hududiy inspeksiyalar inspektorlariga ob'ektlarda inson salomatligi va hayotiga tahdid soluvchi sifatsiz qurilish materiallari va buyumlar qo'llanilgani aniqlangan hollarda, qurilish materiallari va buyumlar ishlab chiqarish, sotish va qo'llashni to'xtatib turish haqida tegishli organ va tashkilotlarga taqdimnomalar yuborish huquqi berildi. [12]

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qurilish materiallari sanoatini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2019-yil 23- maydagi PQ-4335-son Qaroriga muvofiq, faqatgina tegishli sinovlardan o'tgan va belgilangan tartibda muvofiqlik sertifikatini berilgan qurilish materiallari qurilish ishlarida qo'llanilishi mumkinligi, shuningdek, energiya tejamkorlik mezonlariga muvofiq kelmaydigan qurilish materiallari ishlab chiqaruvchilarni 2021-yil 1- yanvargacha qadar ko'mir va tabiiy gazga muqobil bo'lgan boshqa yoqilg'i turlaridan foydalanishga bosqichma-bosqich o'tkazish belgilandi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" 2018-yil 14-noyabrdagi PF-5577-son Farmoniga asosan, uy-joy qurilishi ob'ektlari loyiha-tadqiqot va qurilish-montaj ishlarini bajarish bosqichida energiya-samarador va energiya-tejamkor uskunalar bilan majburiy ravishda jihozlanishi, shuningdek, ular foydalanishga qabul qilinishidan avval energetik audit pasportini olishi kerakligi (BREEAM (binolar samaradorligini ekologik baholash usuli) va LEED (energiya-samarador va ekologik loyihalashtirish bo'yicha qo'llanma) xalqaro standartlari bo'yicha sertifikatga ega ob'ektlar bundan mustasno) o'rnatildi. [13]

Bu borada O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasi qurilish tarmog'ini modernizatsiya qilish, jadal va innovatsion rivojlantirishning 2021–2025 yillarga mo'ljallangan strategiyasini tasdiqlash to'g'risida" 2020-yil 27-noyabrdagi PF-6119-son Farmonida 2025-yilga borib milliy shaharsozlik normalari va qoidalarini kamida 50 foiz darajasida xalqaro normativ va standartlar bilan uyg'unlashtirish belgilanganligini ham muhim qadam bo'ldi. Ta'kidlash lozimki, ushbu maqsadli ko'rsatkichga erishish maqsadida 2021 yilda 10%, 2023 yilda 30% hamda 2025 yilda 50% milliy shaharsozlik normalari va qoidalarini xalqaro normativ va standartlar bilan uyg'unlashtirish nazarda tutilgan. Biroq, mazkur maqsadli ko'rsatkichlarga erishish uchun har yil uchun mo'ljallangan, qayta ko'rib chiqilishi

lozim bo'lgan milliy shaharsozlik normalari va qoidalarining aniq ro'yxatini nazarda tutuvchi qaror qabul qilinishi lozim.

Qurilish faoliyatining ekologik-huquqiy mexanizmi [14] (xo'jalik faoliyati turi sifatida)dan foydalangan holda huquqiy tartibga solish uzoq vaqtdan beri qo'llaniladi. Hozirgi vaqtda qurilish sohasini ekologizatsiyalash mamlakat iqtisodiyotini modernizatsiya qilishning muhim yo'nalishi hisoblanadi.

Ta'kidlash joizki, "yashil" qurilish "yashil shahar" konsepsiyasi doirasida amalga oshirilishi maqsadga muvofiqdir. "Yashil" qurilish – bu qurilish jarayonida ekologik standartlar asosida ishlab chiqilgan, ekologik sertifikatlangan mahsulotlardan foydalanish, energiya tejamkor bino-inshootlar va uy-joylarni barpo etish, ekologik jihatdan samarali innovatsion texnologiyalarni joriy etish, qurilgan bino-inshootlarning ekspluatatsiya jarayonida atrof muhitga salbiy ta'siri eng kam darajada bo'lishini ta'minlashdir. "Yashil" qurilish talablarining joriy etilishi qurilish sohasining ekologizatsiyalashuvini ta'minlaydi hamda tabiatga zararli ta'sirni kamaytirish, tabiiy manbalarni (shu jumladan energetik) iste'mol qilish darajasini pasaytirish va ulardan oqilona foydalanishni amalga oshirishning eng muhim sharti hisoblanadi.

Maxsus adabiyotlarda "yashil qurilish"ning uchta ustuni ifodalangan: binoning qulayligiga qo'yiladigan maxsus talablar, ob'ekt tomonidan resurslar sarfini sezilarli darajada kamaytirish, shuningdek binoning uning ichidagi odamlarga va atrof muhitga ta'sirining yo'qligi. [15] Boshqacha aytganda, "yashil" qurilish – barqaror rivojlanish tamoyillariga muvofiq atrof muhitni muhofaza qilish talablariga javob beradigan qurilish faoliyatidir.

"Yashil" qurilish o'sish sur'atlarining tezlashishiga ta'sir ko'rsata oladigan ommaviy-huquqiy vositalar tizimida davlat tomonidan qo'llaniladigan iqtisodiy rag'batlantirish choralari muhim ahamiyatga ega. Davlat tomonidan rag'batlantirishning asosiy turlari sirasiga ko'chmas mulk bozori ishtirokchilarining aksariyati "yashil" loyihalar uchun soliq imtiyozlari, ekologik qurilish sohasidagi davlat dasturlarini rivojlantirish, "yashil" loyihalarni subsidiyalash, ekologik jihatdan samarali uy-joy sotib olishda jismoniy shaxslar uchun maxsus imtiyozlarni ko'rsatish mumkin.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, budget mablag'lari hisobidan qurilish jarayonida "yashil" standartlarni ommalashtirish va amalga oshirish maqsadida ekologik sertifikatlariga ega bo'lgan qurilish mahsulotlariga davlat va jamoat ehtiyojlarini qondirish uchun tovarlar, ishlar, xizmatlarni sotib olish bo'yicha tender hujjatlari talablarini belgilash maqsadga muvofiq. Shuningdek, qurilish uchun yer uchastkasini auksion (tender) asosida ajratishda qurilishni "yashil" standartlarga binoan amalga oshirishni taklif etayotgan talabgorga ustunlik berish to'g'risidagi qoidani ham qonunchilikda qayd etish maqsadga muvofiq.

Shu bilan birga ma'lumki, ekologik qurilishlar hamisha ortiqcha mablag' talab etadi. Shunday sharoitda "yashil" qurilishda "ekologik" xarajatlarning bir qismini kompensasiya qilish tizimini joriy etish maqsadga muvofiq. Ta'kidlash lozimki, hozirgi kunda qonunchilikda energiya samarador va energiya tejavchi qurilmalarni xarid qilish hamda ushbu maqsadlar uchun olingan kreditlar bo'yicha foiz xarajatlarining bir qismini qoplash uchun O'zbekiston Respublikasi Davlat budgeti mablag'lari hisobidan kompensasiya ajratish, [16] shuningdek, qishloq xo'jaligi ishlab chiqaruvchilarining suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish bo'yicha xarajatlarining bir qismini qoplash [17] va b. nazarda tutilgan. Endilikda bu boradagi

tajribadan kelib chiqib, “yashil” qurilishni amalga oshirishda “ekologik” xarajatlarning bir qismini kompensasiya qilish tartibini ishlab chiqish maqsadga muvofiq.

“Yashil” standartlarning maqsadi ekologik sertifikatlangan (markalangan) qurilish materiallaridan foydalanish, bino, inshootning energiya tejamkorligi va energiya samaradorligini oshirish, qurilish ishlari davomida chiqindilarni kamaytirish, binolarda qulay yashash kabilardan iborat.

Qonunchilikda energiya tejash va energiya samaradorligini oshirish bo'yicha O'zbekiston iqtisodiyotining umumiy yo'nalishi yanada izchilroq aks ettirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasining “Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish to'g'risida” 2019-yil 21-maydagi O'RQ-539-son Qonuni [18] 14-moddasida qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish sohasidagi imtiyozlar va preferensiyalar belgilangan. Unga ko'ra, qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan energiya ishlab chiqaruvchilar qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini (nominal quvvati 0,1 MVt va undan ortiq bo'lgan) o'rnatganlik uchun mol-mulk solig'ini to'lashdan hamda ushbu qurilmalar bilan band bo'lgan uchastkalar bo'yicha yer solig'ini to'lashdan ular foydalanishga topshirilgan paytdan e'tiboran o'n yil muddatga ozod etiladi. Qayta tiklanuvchi energiya manbalarining qurilmalarini ishlab chiqaruvchilar davlat ro'yxatidan o'tkazilgan sanadan e'tiboran besh yil muddatga soliqning barcha turlarini to'lashdan ozod etiladi. Amaldagi energetika resurslari tarmoqlaridan to'liq uzib qo'yilgan yashash uchun mo'ljallangan joylarda qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanuvchi shaxslar egaligidagi mol-mulkka qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanilgan oydan e'tiboran uch yil muddatga jismoniy shaxslardan olinadigan mol-mulk solig'i solinmaydi.

Mamlakatimizda yashil qurilishning huquqiy va texnik jihatdan tartibga solinishi qurilish jarayonida atrof muhitga zarar yetkazmaslik, qurilgan bino-inshootlarni ekspluatatsiya qilish jarayonida atrof muhitni salbiy ta'sirdan himoya qilish (energiya tejamkor bino-inshootlar barpo etish), qurilish ishlari davomida chiqindilar hosil bo'lish hajmini sezilarli darajada qisqartirishga qaratilgan.

Umuman olganda, “yashil” qurilish tabiiy resurs sarfini kamaytirish va maqbullashtirishga qaratilgan. Shu bilan birga kelgusida binolar va inshootlarning energiya tejashini va energiya samaradorligini ta'minlashning huquqiy asoslarini takomillashtirish, shu jumladan, binolarning energiya samaradorligiga nisbatan qat'iy talablarni belgilash, bunda davlat buyurtmalarini berishda aynan yuqori energiya samaradorligi ko'rsatkichlarini ta'minlaydigan pudratchilarni tanlash mexanizmini joriy etish lozim.

Адабиётлар/Литература/References:

1. https://president.uz/uz/lists/category/5?menu_id=12
2. UNEP, 2011, Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. Buildings: Investing in energy and resource efficiency (www.unep.org/greeneconomy).
3. <http://sustainabledevelopment.un.org>. Towards a Green Economy: Pathways to Sustainable Development and Poverty Eradication. URL: <http://www.unep.org/greeneconomy>.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “2030 yilgacha bo'lgan davrda O'zbekiston Respublikasining atrof muhitni muhofaza qilish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida” 2019 yil 30 oktyabrdagi PF-5863-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi,

- 31.10.2019 у., 06/19/5863/3979-son.
5. Бринчук М.М. Эколого-правовой механизм: понятие и сущность // Экологическое право. – 2013. – № 3. – С. 12-19.
 6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “2019 – 2030 yillar davrida O‘zbekiston Respublikasining “yashil” iqtisodiyotga o‘tish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida” 2019 yil 4 oktyabrdagi PQ–4477-son qarori // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 05.10.2019 у., 07/19/4477/3867-son.
 7. Болтанова Е.С. Правовое регулирование строительства нормами природоресурсного законодательства // Сб. науч. стат. международной науч.-практ. конф. «Европейское юридическое образование и наука». – Киев: Видавництво Ліра-К, 2012. – С. 8-9.
 8. Александрова А.Ю. Правовое регулирование использования земель поселений для застройки в России: Автореф. дисс. ... канд. юрид. наук. – М., 2008. – С. 7.
 9. Дубовик О.Л., Кремер Л., Люббе-Вольф Г. Экологическое право. Учебник. – М.: Эксмо, 2005. – С. 18.
 10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Qurilish sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2018 yil 2 apreldagi PF–5392-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 02.04.2018 у., 06/18/5392/0982-son.
 11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasining qurilish sohasida islohotlarni chuqurlashtirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” 2020 yil 13 martdagi PF–5963-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 14.03.2020 у., 06/20/5963/0300-son.
 12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Qurilish-montaj ishlari sifatini tubdan yaxshilash va qurilishni nazorat qilish tizimini takomillashtirish choralari to‘g‘risida” 2020 yil 5 fevraldagi PQ–4586-son qarori // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 06.02.2020 у., 07/20/4586/0127-son.
 13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2018 yil 14 noyabrdagi PF–5577-son Farmoni // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 15.11.2018 у., 06/18/5577/2187-son.
 14. Бринчук М.М. Эколого-правовой механизм: понятие и сущность // Экологическое право. – 2013. – № 3. – С. 12-19.
 15. Дувинг С. «Зеленые» здания в России и за рубежом // ЮНИДО в России. 2012. № 8 (октябрь). С. 72.
 16. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining “Energiya samarador va energiya tejovchi qurilmalarni xarid qilish hamda ushbu maqsadlar uchun olingan kreditlar bo‘yicha foiz xarajatlarining bir qismini qoplash uchun O‘zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti mablag‘lari hisobidan kompensatsiya ajratish tartibi to‘g‘risidagi nizomni tasdiqlash haqida” 2021 yil 14 apreldagi 217-son qarori // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 15.04.2021 у., 09/21/217/0338-son
 17. Vazirlar Mahkamasining “Qishloq xo‘jaligi ishlab chiqaruvchilarining suvni tejaydigan texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha xarajatlarining bir qismini qoplash chora-tadbirlari to‘g‘risida” 2021 yil 23 fevraldagi 95-son qarori // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 24.02.2021 у., 09/21/95/0147-son.
 18. O‘zbekiston Respublikasining “Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish to‘g‘risida” 2019 yil 21 maydagi O‘RQ–539-son Qonuni // Qonun hujjatlari ma‘lumotlari milliy bazasi, 22.05.2019 у., 03/19/539/3161-son.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 1 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).